

Ξαναδιαβάζοντας τον Γκράμσι

Η ιστορία επαναλαμβάνεται

Είκοσι χρόνια μετά το πανηγυρικό εκείνο τεύχος 17-18, που το 1987 τα «Τετράδια» κυκλοφόρησαν με αφορμή τα πενήντα χρόνια από τον θάνατο του Γκράμσι, έχοντας συρθεί στην άκρη του δρόμου με δεδομένα τα συντριπτικά κατάγματα που ως καθόλου αριστερά έχουμε υποστεί από το πέραςμα του νεοταξικού οδοστρωτήρα την τελευταία εικοσαετία, διαπιστώνουμε έκπληκτοι, για μιαν ακόμη φορά, ότι αντί του τέλους της ιστορίας η ιστορία επαναλαμβάνεται από την αρχή.

Κάπου εδώ εντάσσεται και ως υποσύνολο και η επανάκαμψη στον Γκράμσι και η προσπάθεια μιας εκ νέου αναγνώσεώς του¹, γεγονός που με τον Α ή Β τρόπο αποδεικνύει και στο επίπεδο αυτό την ανεπάρκεια, αλλά και την αφέλεια των ποικίλων νεοταξικών – μεταμοντέρνων «θεωριών» για το Τέλος της Ιστορίας.

Ατενίζοντας, λοιπόν, έστω και εν τω μέσω πολλαπλών καταγμάτων, με συγκρατημένη αισιοδοξία, την ούτως ή άλλως θετική αυτή εξέλιξη, δεν πρέπει

1. Για περ. βλέπε και τις συνεντεύξεις μου *Οι «στάχτες» του Γκράμσι*, εφημ «Εργατική Αλληλεγγύη», α.φ. 762, 11 Απριλίου 2007, *Η επικαιρότητα του Αντόνιο Γκράμσι*, εφημ «Αριστερά», α.φ. 219, 25 Μαΐου 2007 και *Οι στάχτες του Γκράμσι*, εφημ. «Σκριπ», α.φ. 8, 23 Δεκεμβρίου 2007 απ' όπου είναι αντλημένα και τα κυριότερα σημεία του παρόντος άρθρου.

να παρασυρθούμε σε γενικεύσεις αλλά να συνειδητοποιήσουμε ότι αν δεν δούμε τις εξελίξεις στις πραγματικές τους διαστάσεις είμαστε καταδικασμένοι να «πληρώνουμε έτσι την χτεσινή μας ελαφρότητα, την χτεσινή μας επιφανειακότητα».²

Και μια πραγματική, αλλά και καθοριστική για το θέμα μας παράμετρος είναι – κατά την γνώμη μου – το δεδομένο (και ως αποτέλεσμα της αλλαγής στην εικοσαετία που πέρασε) ότι η πλειοψηφική, η κυρίαρχη θα έλεγα, μερίδα της σημερινής αριστερής διανόησης, αποτελείται από μεταλλαγμένους αριστερούς, στους οποίους τα αριστερά ράχη του παρελθόντος δεν μπορούν πλέον να επικαλύψουν την καινούργια πραγματικότητα που συνιστά ο νέος τύπος του επαρχιώτη μικροευρωπαίου, μεταστάντος κοινωνικά και σταδιακά μεταλλαγμένου συνειδησιακά, πρώην αριστερού.

Η υποτίμηση της πραγματικότητας αυτής μας καθιστά αδύναμους στο να αντιμετωπίσουμε όχι απλώς το φαινόμενο του μεταμορφισμού³ που έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις στις μέρες μας, αλλά – κυρίως – τις αλλοιώσεις και πλαστογραφίες που επιχειρούν και επιφέρουν οι με δίπλωμα αριστερού χειρουργού εμφανιζόμενοι εκπρόσωποί του, σε ένα ανεργό κοινό που η έλλειψη κριτηρίων και αντιλόγου το καθιστά ανίκανο να διακρίνει το φυσικό πρόσωπο από το φρανκενσταϊνικά μεταλλαγμένο υποκατάστατό του.

Αναγνώσεις που αποφεύγουν την ανάγνωση

Είναι ακριβώς, λοιπόν, τα παραπάνω που μετά σαράντα, σχεδόν, χρόνια, ενασχόλησης με τον Γκράμσι, με οδηγούν στο να επανέλθω, με αφορμή τα εβδομηντάχρονα, σε κάποια βασικά, αυτονόητα υπό άλλες συνθήκες, στοιχεία της καθόλου προσωπικότητάς του, που για τους λόγους που προανέφερα και όχι μόνον, τείνουν να απομειωθούν, παρακαμφθούν ή και αποσιωπηθούν από πολλούς από τους σημερινούς νέας κοπής αναγνώστες του γκραμισιανού έργου.

Θεωρώντας δεδομένο ότι ένα μεγάλο μέρος της όποιας επιχειρηματολογίας έχει δοθεί στο παρελθόν, θα σταθώ συνοπτικά σε κάποιες – ουσιαστικές κατά την γνώμη μου – επιστημονικές, έχοντας επίγνωση για το μερικό του εγχειρήματος.

Κατ' αρχάς να ξεκαθαρίσουμε κάτι, που εγώ το θέτω ως προαπαιτούμε-

2. Για περ. βλέπε Αντόνιο Γκράμσι, «Αναγνώσματα», στο *Σοσιαλισμός και Κουλτούρα*, εκδ. «Στοχαστής», Αθήνα 1982, σελ.149.

3. Για περ. βλέπε Αντόνιο Γκράμσι, «Ο μεταμορφισμός», στο *Il Risorgimento*, εκδ. «Στοχαστής», Αθήνα 1987, σελ. 254 επ.

νο σε κάθε ουσιαστική συζήτηση που γίνεται περί Γκράμσι. Ο Γκράμσι μπορεί να χρήζει ή να έχει την δυνατότητα πολλών, ενδεχομένως, αναγνώσεων. Είναι γεγονός ότι γίνονται διάφορες αναγνώσεις του Γκράμσι: πάντως, για κάποιον που σοβαρά θέλει να προσεγγίσει και με σεβασμό το έργο του, ο Γκράμσι δεν επιδέχεται πολλές αναγνώσεις σε δύο πράγματα. Το πρώτο είναι η βαθιά του πεποίθηση για την σύνδεση της ηθικής με την πολιτική. Ο Γκράμσι λόγω και έργω είναι τελείως εχθρικός σε μία αμοραλιστική προσέγγιση της πολιτικής. Γι' αυτόν η ηθική και η πολιτική όπως αποτυπώνεται και σε διάφορα κείμενά του⁴, αποτελεί μία από τις κολόνες της σκέψης του. Το πρώτο λοιπόν στοιχείο που δεν επιδέχεται παρερμηνείες, ανεξάρτητα από το ότι γίνονται προσπάθειες να παρερμηνευτεί, είναι αυτό. Το δεύτερο στοιχείο που επίσης δεν επιδέχεται καμία παρερμηνεία είναι η σύνδεση θεωρίας και πράξης. Στον Γκράμσι δεν υπάρχει αποσύμπλεξη της θεωρίας από την πράξη παρ' όλο που υπήρξε και είναι ένας πολύ μεγάλος θεωρητικός. Αν λοιπόν συμφωνήσουμε σε αυτά, έχουμε μία βάση για να συμφωνήσουμε ή και να διαφοροποιηθούμε στο ζήτημα της ερμηνείας στα υπόλοιπα, τα επιμέρους.

Είναι, πράγματι, γεγονός ότι το έργο του χρήζει πολλαπλών ενδεχομένως προσεγγίσεων, λαμβανομένου και του πραγματικού γεγονότος ότι έγραψε κάτω από πολύ ιδιόρρυθμες συνθήκες σε μία σχεδόν κρυπτογραφική γλώσσα, (για παράδειγμα δεν υπάρχει πουθενά η λέξη «μαρξισμός», ο μαρξισμός είναι «η φιλοσοφία της πράξης»). Η αδυναμία λοιπόν, λόγω των συνθηκών φυλάκισης, να δώσει ένα ολοκληρωμένο έργο που να δένει αυτό το οποίο διατυπώνει με την ίδια την πραγματικότητα, διαμορφώνει όντως μίαν αφαιρετικότητα στο έργο του, που δίνει την δυνατότητα σε διαφορετικές ερμηνείες.

Αν θέλουμε όμως να προσεγγίσουμε έντιμα τον Γκράμσι, θα δούμε ότι ο Γκράμσι είναι πάρα πολύ σαφής και πολύ καθαρός εκεί που μπορεί να μιλήσει καθαρά. Δηλαδή, ο Γκράμσι, ναι μεν έγραψε την πλειοψηφία του έργου του στην φυλακή, έγραψε όμως κι έργο εκτός φυλακής. Θα έπρεπε, λοιπόν, οι όψιμοι ερμηνευτές του να γνωρίζουν ότι στο «Ordine Nuovo» κ.λπ., στα κείμενά του δηλαδή που δημοσίευσε εκτός των φυλακών, δεν υπάρχει καθόλου «θολούρα» ή «σύγχυση» και κατ' επέκταση δυνατότητα διαφορετικής ερμηνείας του έργου του. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο ότι μία κατηγορία μελετητών του Γκράμσι αποσυμπλέκουν την πρώτη του περίοδο από την δεύτερη, ενώ το έργο του Γκράμσι είναι ενιαίο. Ο Γκράμσι δεν έκανε

4. «Στην πολιτική θα μπορεί κανείς να μιλήσει για επιφύλαξη, όχι για κοροϊδία με την ταπεινή έννοια που πολλοί σκέφτονται: το να λέμε την αλήθεια στη μαζική πολιτική είναι οπωσδήποτε μια πολιτική αναγκαιότητα». Για περ. βλέπε Αντόνιο Γκράμσι, «Για την αλήθεια ή για το να λέμε την αλήθεια στην πολιτική», στο *Παρελθόν και Παρόν*, εκδ. «Στοχαστής», Αθήνα 1974, σελ. 74.

καμία αποκήρυξη των γραπτών του, όπως λ.χ. ο Καβάφης κάποιων ποιημάτων του, και μόνο σ' αυτή την διαλεκτική σχέση μπορούμε να δούμε το όποιο του έργο.

Η ιστορία ιδεολογικής του χρήσης είναι, ασφαλώς, πολύ παλιότερη. Η αφετηρία μπορεί να αναζητηθεί ακόμα και σε κάποιους από τους ίδιους τους συντρόφους του· όμως, ως κύρια παρέμβαση θα μπορούσε να θεωρηθεί εκείνη που επιχείρησε το, θνησιγενές ιστορικά, αυτοχαρακτηριζόμενο ευρωκομμουνιστικό ρεύμα.

Η παρέμβαση του ρεύματος αυτού δεν έγινε — φυσικά σε κενόν αέρος. Ασφαλώς, ένα τμήμα του ρεύματος αυτού στηρίχθηκε σε κάποια σημεία που και ο ίδιος ο Γκράμσι τα έθετε και τα θεωρούσε, ας πούμε, σημαντικά όσον αφορά στην καθόλου προβληματική του. Πράγματι, ο Γκράμσι έθεσε ένα σύνολο από ζητήματα τα οποία στη συνέχεια τα δανείστηκε ή τα χρησιμοποίησε το ευρωκομμουνιστικό κίνημα, αποσυμπλέκοντάς τα όμως από τα άλλα. Δηλαδή, η κατεξοχήν σύλληψη του Γκράμσι ότι απέναντι σ' έναν τέτοιο πανούργο, πολυμήχανο και πάνοπλο αντίπαλο χρειάζεται να αντιτάξεις ένα εξίσου πολυμήχανο αντίρροπο δέος κουλτούρας, ότι ο σοσιαλισμός ταυτίζεται με μία λογική πολιτισμού, με μία λογική κουλτούρας και δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς αυτήν, ότι δεν είναι μόνο οι παραγωγικές σχέσεις και οι παραγωγικές δυνάμεις τα μοναδικά στοιχεία ερμηνείας των κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων, αυτά ήταν κάποια ζητήματα πάνω στα οποία στηρίχθηκε και θα μπορούσε να στηριχθεί ένα ρεύμα σαν το ευρωκομμουνιστικό.

Ο Γκράμσι έθετε, για παράδειγμα, το ζήτημα της ηγεμονίας. Όμως, χωρίς να είναι ο καθαρόαιμος λενινιστής, δεν είχε ξεχάσει ποτέ το λενινιστικό ποιος ποιον. Δηλαδή είχε πάντα συνείδηση το ποιον εξυπηρετεί και για ποιον γίνεται όλη αυτή η ιστορία. Θέλω να επισημάνω δηλαδή ότι δεν μπορούμε τόσο εύκολα να ξεμπλέξουμε με τον Γκράμσι στεκόμενοι μόνο σε κάποια αποσπάσματα του τα οποία τα αυτονομούμε για να μας εξυπηρετήσουν, για να κάνουμε χρήση ιδεολογική. Με αυτό δεν υπονοώ ότι δεν έχει σχέση ο Γκράμσι με όλα αυτά τα ρεύματα που αναπτύχθηκαν μεταπολεμικά στην Δύση, αλλά επιμένω εμφαντικά ότι είναι μονόπλευρη και μονομερής η ανάγνωσή του. Σε τελευταία ανάλυση, όλοι οι μεγάλοι, όλοι οι κλασικοί, χρήζουν πολλαπλών αναγνώσεων. Μπορεί δηλαδή σε κάθε περίπτωση να χρησιμοποιηθεί το αφενός ή το αφετέρου κάποιας θεωρίας. Το πώς όμως έντιμα την αντιμετωπίζουμε συνολικά χωρίς να την διαστρέφουμε, αυτό είναι το μεγάλο ζητούμενο.

Ένας αυθεντικός διεθνιστής με βαθιές εθνικές ρίζες. Από το μπλοκ του Risorgimento στο νέο ιστορικό μπλοκ

Δεν είναι λίγοι εκείνοι, τόσο από το στρατόπεδο των επικριτών του, όσο και από εκείνο των οπαδών του, που έχουν επικεντρώσει την κριτική τους στον κατά την γνώμη τους ιστορισμό που διατρέχει το σύνολο, σχεδόν, του έργου του.

Κατ' αρχήν, πρέπει να γίνει διάκριση ανάμεσα στην ιστορική και στον ιστορισμό. Ο Γκράμσι, όπως κάθε σοβαρός μελετητής της κίνησης των ιδεών, της πάλης των τάξεων, της πορείας των πραγμάτων, ήθελε να έχει μίαν ισχυρή βάση, ένα υπόβαθρο πάνω στο οποίο να πατά. Ως εκ τούτου, οι μομφές και οι κατηγορίες που του αποδίδονται σε σχέση με την ιστορικότητα, θα μπορούσαν υπό μίαν ορισμένη έννοια να επιστραφούν σ' αυτούς που τις λένε, όχι κατηγορώντας τους, αλλά θεωρώντας τους ανεπαρκείς στο να έχουν μίαν ιστορική εικόνα και εποπτεία των πραγμάτων σε βάθος. Η δύναμη του Γκράμσι και του γκραμισιανού έργου, όπως κάθε μεγάλου έργου, είτε αυτό είναι λογοτεχνικό, είτε πολιτικό, είτε ιδεολογικό, είναι ότι έχει μία ισχυρή εθνική βάση. Πατάει δηλαδή σε μία αφετηρία. Ο Γκράμσι είναι Ιταλός και για την ακρίβεια Σαρδηνός. Έχει γνώση τόσο της τοπικής πλευράς των πραγμάτων σε μία καταταμημένη κοινωνία, όπως ήταν η Ιταλία σ' όλη την διάρκεια του Μεσαίωνα και έχει ταυτόχρονα και μίαν αίσθηση ιστορικότητας που απορρέει από ένα ιστορικό έθνος, στον βαθμό που οι Ιταλοί ως κληρονόμοι της ρωμαϊκής παράδοσης αποτελούν την μια βάση αυτού που ονομάζουμε ελληνορωμαϊκός πολιτισμός.

Ο Γκράμσι λοιπόν, όχι απλώς ξέρει, όπως προκύπτει από την λεπτομερειακή ανάγνωση των γραπτών του, αλλά θέλει οπωσδήποτε και να ξέρει και να μάθει σε βάθος την ιστορία του εδάφους πάνω στο οποίο πατά. Συνειδητοποιεί λοιπόν όλη την πορεία του ιταλικού Risorgimento που είναι το κίνημα της ιταλικής παλιγγενεσίας, αντίστοιχο με το δικό μας 1821, στο οποίο η Ιταλία μέσα από μια διαδικασία πολύπλοκη και αντιφατική εν πολλοίς, συγκροτείται σε ένα ενιαίο κράτος. Η μελέτη ακριβώς αυτού του ζητήματος στις ρίζες του, του δίνει να καταλάβει ότι ουσιαστικά η πορεία προς την ολοκλήρωση δεν έγινε, δυστυχώς ή ευτυχώς αυτή είναι η ιστορία, από μία συνιστώσα. Από τον Βίκτωρα Εμμανουήλ και τους μοναρχικούς, τον Καμίλο Καβούρ και τους μετριοπαθείς φιλελεύθερους του, ως τους ριζοσπάστες δημοκράτες πατριώτες / διεθνιστές Ιωσήφ Ματσίνι και Γκαριμπάλντι, οι συνιστώσες του Risorgimento αγκαλιάζουν όλο το πολιτικό φάσμα.

Ειδικότερα στα όσα αφορούν την τότε αριστερά, ο Γκράμσι θα διαπιστώσει ότι στις γραμμές της συνέκλιναν ποικίλες τάσεις και ομάδες με κυρίαρχη αυτήν του Ιωσήφ Γκαριμπάλντι και, κατά δεύτερο λόγο, του Ματσίνι και

των οπαδών του. Το ιταλικό ριζοσπαστικό ρεύμα, βαθύτατα εθνικό, είχε — ταυτόχρονα — σαφή διεθνιστικό προσανατολισμό, στοχεύοντας στην απελευθέρωση των λαών της Ευρώπης από τις δυναστείες και στην εγκαθίδρυση μιας δημοκρατικής τάξης πραγμάτων σε πανευρωπαϊκή κλίμακα. Ο Ματσίνι δεν σταμάτησε να προετοιμάζει για εξέγερση τα πνεύματα σε όποια χώρα της Ευρώπης και αν βρισκόταν, καταδιωγμένος και ο γενναίος ηγέτης τους Ιωσήφ Γκαριμπάλντι διέτρεχε Ευρώπη και Αμερική πολεμώντας στην πρώτη γραμμή, εφαρμόζοντας στην πράξη το πατριωτικό — διεθνιστικό του πιστεύω.

Αυτή η έξοχη παράδοση έμπρακτης συνάρτησης εθνικού και διεθνιστικού καθήκοντος, σταδιακά, όπως γνωρίζουμε, θα ακολουθήσει την υποχώρηση των επαναστάσεων για να αφήσει την έσχατη πολεμική κραυγή της στα βουνά της Βολιβίας το 1967, όχι όμως και τις παρακαταθήκες της που δριμύτερες επιστρέφουν στον 21ο αιώνα στην λατινική υποήπειρο.

Είναι σαφές σε ποια πλευρά βρίσκεται ο νους και η καρδιά του Γκράμσι. Αυτό όμως δεν τον κάνει να χάσει την επαφή του με την πραγματικότητα και να επιμείνει στο ότι «η εθνική ενότητα είχε μια ορισμένη ανάπτυξη και όχι μια άλλη. Κινητήρια δύναμη αυτής της ανάπτυξης ήταν το κράτος του Πιεμόντε και η δυναστεία της Σαβοΐας».⁵

Η αδυναμία της ριζοσπαστικής παράταξης να αναδειχθεί σε ηγεμονική δύναμη προβλημάτισε σοβαρά τον Γκράμσι. Αντιλαμβάνεται, λοιπόν, ότι για να καταφερθεί το μεγάλο εγχείρημα χρειάζονταν κι άλλες δυνάμεις που συνέκλιναν προς την κατεύθυνση αυτή. Είναι η βαθιά μελέτη της ίδιας της ιστορίας της Ιταλίας, που τον οδηγεί στη συνειδητοποίηση αυτού του ζητήματος, στην λογική του μπλοκ για την εξουσία, του πολύμορφου μετώπου, το οποίο άλλωστε, γιατί να το κρύψουμε, το πραγματοποίησε και η ελληνική αριστερά στα χρόνια του ΕΑΜ. Και πραγματικά η μοναδική ουσιαστική έφοδος που έγινε στους ουρανούς μετά το 1821, η Εθνική Αντίσταση του 1940 — '45, έγινε από ένα μπλοκ δυνάμεων. Ποια είναι όμως η διαφορά; Η διαφορά είναι ότι σ' αυτό το μπλοκ των ποικίλων δυνάμεων ο Γκράμσι έθετε το ζήτημα της ηγεμονίας. Με ποια όμως λογική. Ποια η διαφορά και η υπεροχή της γκραμισιανής σκέψης σε σχέση με την «παραδοσιακή», την σταλινική. Οι όροι της ηγεμονίας που επιζητούσε ο Γκράμσι και της «πρωτοκαθεδρίας» σ' αυτό το μπλοκ ήταν όροι πρώτιστα ηθικής και διανοητικής — ιδεολογικής υπεροχής, γιατί είπαμε ότι ο Γκράμσι δεν αποσυνέδε ποτέ την πολιτική από την ηθική. Δηλαδή επιζητούσε την ηγεμονία στις ιδέες κατ' αρχήν, θεωρούσε όμως ότι το πλέγμα ιδεών που προσέφερε ως πρόταση στην κοινωνία ήταν ηθικά και πραγματικά υπέρτερο των άλλων εκδοχών και γι'

5. Για περ. βλέπε Λουκάς Αξελός, «Εισαγωγή στο Risorgimento», στο *Il Risorgimento*, ό.π., σελ. 18 επ.

αυτό εδικαιούτο να ηγεμονεύσει. Πόση, αλήθεια, απόσταση από τις κυρίαρχες λογικές.

Δεν χρήζει, φρονώ, ιδιαίτερης απόδειξης το γεγονός ότι τόσο οι «συντηρητικές – νεοσταλινικές» τάσεις της κομμουνιστικής εκδοχής πραγμάτων, όσο και οι λεγόμενες «ανανεωτικές - ευρωκομμουνιστικές» επιζητούσαν και επιζητούν την οργανωτική απλώς και μόνον ηγεμονία. Η οργανωτική όμως ηγεμονία αν και καθίσταται στην φορά των πραγμάτων αναγκαία, οφείλει πάντοτε να είναι το απότοκο της ηθικής και της ιδεολογικής ηγεμονίας. Αυτό το στοιχείο, νομίζω, είναι ένα στοιχείο κλειδί όσον αφορά στην κουλτούρα αλλά και την ηθική του έργου που απορρέει από την γκραμσιανή σύλληψη πραγμάτων. Ως εκ τούτου, θεωρώ κατώτερες μιας σοβαρής ανάλυσης του έργου του Γκράμσι τις λογικές εκείνες που θέλουν να βλέπουν στον Γκράμσι απλώς, ως πούμε υποτιμώντας τον ίδιο τον Μακιαβέλι, έναν άνθρωπο που ήθελε μέσω μιας «μακιαβελικής λογικής» να υπερισχύσει στην κοινωνία. Ο Γκράμσι, όπως η ζωή, το έργο και κυρίως το τέλος του μαρτυρούν, δεν είχε σχέση με αυτήν την λογική.

Δίχην επιλόγου

Σε αυτό το μακρύ ταξίδι του μέσα στις φασιστικές φυλακές, ο Γκράμσι είχε μια μοναδική πολυτέλεια: τον χρόνο να στοχαστεί και να επαναστοχαστεί πάνω στα ερωτήματα που έθετε η ήττα της καθόλου αριστεράς από τον φασισμό και να συνειδητοποιήσει τα όρια ενός *coup d'état* ακόμα κι όταν αυτό έχει αριστερή νομιμοποίηση.

Ήταν αυτό που βαθύτατα τον προβληματίσε και που τον οδήγησε ύστερα από βασανιστικές διανοητικές διαδρομές να θέσει ένα κεντρικό ζήτημα που δεν το έθεσε κανένας άλλος μάχιμος κομμουνιστής ηγέτης με τους ίδιους όρους και την ίδια καθαρότητα. Ο Γκράμσι, με τον ιδιότυπο δικό του τρόπο, έκανε σαφές ότι οι μητροπολιτικές κοινωνίες, ως κατεξοχήν πολύπλοκες δεν μπορούν να ανατραπούν με «απλή έφοδο στην εξουσία». Μας δίδαξε δηλαδή ότι δεν μπορείς να κάνεις μίαν υπέρβαση του υπάρχοντος εάν τυχόν δεν συνειδητοποιήσεις πόσο πολύπλοκο είναι. Εάν δεν συνειδητοποιήσεις πόσο τα πράγματα δεν είναι καθόλου απλά, πόσο πανούργος, πόσο επιτήδειος και πάνοπλος είναι ο αντίπαλος. Ως εκ τούτου, η απλή έφοδος στα Χειμερινά Ανάκτορα, αν και μπορεί να γίνει, είναι ανεπαρκής. Η έννοια της ηγεμονίας εμπεριέχει την λογική της ισχύος για την κατάκτηση της εξουσίας, αλλά η εξουσία για να είναι λειτουργική προϋποθέτει την στήριξή της στην πλειοψηφία. Αυτό αποτελεί την πυρηνική και αδιαπραγμάτευτη λογική μιας δη-

μοκρατικής κοινωνίας, αυτό αποτελεί το μοναδικό — ουσιαστικό όπλο των υποτελών τάξεων. Το πρόβλημα, λοιπόν, είναι να διαμορφώσεις όλους εκείνους τους όρους, όλες εκείνες τις υποδομές που θα καταστήσουν τις υποτελείς τάξεις ικανές στο να μπορέσουν να διαμορφώσουν ένα αντίρροπο δέος κουλτούρας, πολιτικής, ιδεολογίας και κατ' επέκτασιν διακυβέρνησης. Μιας διακυβέρνησης, όμως, που θα έχει κύρος και, στηριγμένη στην βούληση των πολλών, θα ανανεώνει την νομιμοποίησή της.

Αυτό το κύρος όμως, δεν μπορεί να στηριχθεί μονομερώς στην ιδεολογική και γενικότερα στην υλική υπεροχή. Έχει ανάγκη και την ηθική νομιμοποίησή του.

Αυτό το ρηγμένο, ιδιαίτερα στις μέρες μας, στα αζήτητα στοιχείο είναι που ο μεγάλος Σαρδηνός εναγώνια αναζήτησε και στο τέλος ανέδειξε ως αδιαπραγμάτευτη προϋπόθεση για τον όποιο σοσιαλισμό στο μέλλον ήθελε αποτολμηθεί.

Ασφαλώς δεν ήταν ο μόνος.

Από τον Ρήγα και τον Μπολιβάρ, μέχρι την Λούξεμπουργκ και τον Άρη, το επιχείρημα εξακολουθεί να είναι — πάντα — ακαταμάχητο και το τίμημα — πάντα — οδυνηρό.

Το συμπέρασμα, όμως, που και εκ της ιστορίας, πρώτιστα του ίδιου του Γκράμσι, προκύπτει, είναι σαφές.

Η ηττημένη πολιτικά, αλλά όχι άρρωστη ηθικά, Αριστερά, όσο επώδυνη και αν είναι η διαδικασία ανάρρωσής της, μπορεί να επανακάμψει και ιστορικά να δικαιωθεί. Το περί αντιθέτου συμπέρασμα ανιχνεύεται, ενδεχομένως, από τους νεότερας κοπής μεταμοντέρνους αναγνώστες του έργου του.

Αθήνα, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2007

Αριστερά!

ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 236 8-2-2005
15ΝΕΗΜΕΡΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΕΤΟΣ 13 2€
www.koel.gr

ΕΛΠΙΔΑ ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Η ΣΗΨΗ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΔΕΝ ΣΚΕΠΑΖΕΤΑΙ

Ελπίδα οι αγώνες

Να εκφραστεί ο θυμός της κοινωνίας